

POSTANOWIENIE

Dnia 3 czerwca 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący)

SSN Jan Górowski

SSN Krzysztof Pietrzykowski (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku Ł. W.

przy uczestnictwie Skarbu Państwa – Prezydenta Miasta K., Skarbu Państwa –
Prezydenta Miasta K., Skarbu Państwa-Starosty Powiatu M., W. N. i T. C.

o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej

w dniu 3 czerwca 2011 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika W. N. od postanowienia Sądu Okręgowego

z dnia 11 maja 2010 r.,

**oddala skargę kasacyjną oraz wniosek Skarbu Państwa –
Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa o zasądzenie kosztów
postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 15 stycznia 2003 r. zmienił postanowienie z dnia 16 lutego 1989 r. oraz postanowienie z dnia 26 października 1988 r., stwierdzając, że spadek po E. W. wraz z gospodarstwem rolnym nabył z dobrodziejstwem inwentarza w całości Skarb Państwa, a spadek po F. W. nabył z dobrodziejstwem inwentarza w całości Skarb Państwa oraz stwierdzając, że spadek po Z. W. nabył z dobrodziejstwem inwentarza w całości Skarb Państwa. Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 30 grudnia 2003 r. oddalił apelację od postanowienia Sądu Rejonowego, a Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 23 lutego 2005 r. oddalił kasację.

Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 27 października 2009 r. zmienił postanowienie z dnia 15 stycznia 2003 r., stwierdzając, iż spadek po E. W., zmarłym w dniu 16 marca 1984 r., nabył w całości na podstawie ustawy z dobrodziejstwem inwentarza wraz z gospodarstwem rolnym syn Ł. W. Sąd stwierdził również, że spadek po F. W., zmarłym w dniu 2 marca 1985 r., nabyli na podstawie ustawy z dobrodziejstwem inwentarza wraz z wchodzącym w skład spadku gospodarstwem rolnym wnuk Ł. W. w 1/2 części oraz syn Z. W. w 1/2 części. W dalszej kolejności Sąd stwierdził, że spadek po Z. W., zmarłym w dniu 23 czerwca 1985 r., nabył na podstawie ustawy z dobrodziejstwem inwentarza w całości wraz z gospodarstwem rolnym bratanek Ł. W. oraz orzekł o kosztach postępowania. Orzekając o dziedziczeniu gospodarstwa rolnego, Sąd wskazał, że wnioskodawca spełniał warunki określone w art. 1059 k.c. Rozważając kwestię uprawnień do dziedziczenia przez Z. W., Sąd Rejonowy uznał go za osobę trwale niezdolną do pracy. Ustalił bowiem, że Z. W. od dziecka był niewidomy i utrzymywał się z pracy jako muzyk.

Uczestnik postępowania Skarb Państwa reprezentowany przez Prezydenta Miasta K. wniósł apelację od postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 27 października 2009 r., zarzucając, że postępowanie toczyło się bez obligatoryjnego udziału Prokuratury Generalnej Skarbu Państwa, gdyż wartość przedmiotu postępowania przewyższa kwotę 1 000 000 zł. Drugą apelację od tego postanowienia wniósł uczestnik postępowania W. N.

Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 11 maja 2010 r. oddalił obie apelacje i orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd Okręgowy, odnosząc się do zarzutu nieważności postępowania wobec braku reprezentacji Skarbu Państwa przez Prokuratorię Generalną, wskazał, że od 12 czerwca 2009 r. zastępstwo procesowe Skarbu Państwa przez Prokuratorię Generalną w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku nie jest już obowiązkowe, jeżeli nawet wartość przedmiotu sprawy przewyższa kwotę 1 000 000 zł.

Sąd Okręgowy nie podzielił również zarzutów podniesionych w apelacji W. N. Podkreślił w szczególności, że Z. W. był niewidomy, ale pracował na swoje utrzymanie jako muzyk, był więc trwale niezdolny do pracy zgodnie z § 7 ust. 1 pkt 2, ust. 2 i ust. 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 listopada 1964 r. w sprawie przenoszenia własności nieruchomości rolnych, znoszenia współwłasności takich nieruchomości oraz dziedziczenia gospodarstw rolnych (jedn. tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 19, poz. 86; dalej: rozp. RM z 1964 r.) w związku z art. 23 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.). Zatem sam fakt pracy zarobkowej Z. W. mimo swego kalectwa nie oznaczał, że nie był on zaliczony do osób całkowicie niezdolnych do pracy. Według wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 września 1979 r., II URN 111/79 (OSNCP 1980, nr 1-2, poz. 35), zdolność do wykonywania niektórych rodzajów zajęć i zarobkowania, np. praca niewidomych w specjalnie dla nich przystosowanych spółdzielniach inwalidzkich, nie stanowi przeszkody do zaliczenia ich do I grupy inwalidów.

Uczestnik postępowania W. N. w skardze kasacyjnej zaskarżył postanowienie Sądu Okręgowego w zakresie oddalającym jego apelację i orzekającym o kosztach postępowania apelacyjnego, zarzucając naruszenie przepisów postępowania, mianowicie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa (Dz.U. Nr 79, poz. 660) oraz art. 380 w związku z art. 13 § 2 k.p.c., a także naruszenie prawa materialnego, mianowicie art. 1059 pkt 3 k.c. i § 7 ust. 1 pkt 2 rozp. RM. z 1964 r. w związku z art. 24 ust. 3 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Według art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa (Dz.U. Nr 169, poz. 1417 ze zm.) w pierwotnym brzmieniu, zastępstwo procesowe Skarbu Państwa przez Prokuratorię Generalną było obowiązkowe, jeżeli wartość przedmiotu sprawy przewyższała kwotę 1 000 000 zł. Przepis ten w obecnym brzmieniu stanowi, że zastępstwo procesowe Skarbu Państwa przez Prokuratorię Generalną jest obowiązkowe m.in. w sprawach o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym i o stwierdzenie zasiedzenia (art. 8 ust. 1 pkt 2), jeżeli wartość przedmiotu sprawy przewyższa kwotę 1 000 000 zł. Wynika z tego *a contrario*, że w sprawach o stwierdzenie nabycia spadku zastępstwo procesowe Skarbu Państwa przez Prokuratorię Generalną nie jest obowiązkowe, nawet gdy wartość przedmiotu sprawy przewyższa kwotę 1 000 000 zł. Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa, sprawy wszczęte przed właściwym sądem, trybunałem lub innym organem orzekającym przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, w których zgodnie z przepisami ustawy wymienionej w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, po dniu jej wejścia w życie, zastępstwo procesowe Skarbu Państwa przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa jest obowiązkowe, prowadzi się na dotychczasowych zasadach. Powstaje zatem pytanie, czy w niniejszej sprawie, która została wszczęta przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 19 marca 2009 r., zastępstwo procesowe Skarbu Państwa przez Prokuratorię Generalną było obowiązkowe. Odpowiedź na to pytanie jest oczywiście przecząca, istota bowiem sprawy o stwierdzenie nabycia spadku powoduje, że nie oznacza się w niej wartości przedmiotu sporu. Sąd Najwyższy wyjaśnił w postanowieniu z dnia 26 maja 1998 r., III CZ 68/98 (OSNC 1999, nr 2, poz. 26), że wymaganie oznaczenia wartości przedmiotu zaskarżenia w skardze kasacyjnej (art. 393³ w związku z art. 13 § 2 k.p.c.) nie ma zastosowania w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku, w której – z jej istoty – nie da się określić wartości przedmiotu postępowania (zaskarżenia) i w której – w konsekwencji – wartość ta nie ma znaczenia dla wysokości opłaty sądowej lub opłat za czynności adwokackie oraz radców prawnych.

Podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 380 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. sprowadza się do tego, że Sąd Okręgowy nie rozpoznał postanowienia Sądu Rejonowego w kwestii oddalenia wniosku o dopuszczenie dowodu akt sprawy o ustalenie ojcostwa E. W. i akt sprawy o zaprzeczenie ojcostwa J. M. Sąd Okręgowy w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku wyjaśnił, że dla takiego postanowienia konieczne jest wpisanie stosownego zastrzeżenia do protokołu, zgodnie z art. 162 k.p.c., pod rygorem utraty uprawnienia do złożenia wniosku na podstawie art. 380 k.p.c. Zgodnie z art. 380 k.p.c., sąd drugiej instancji, na wniosek strony, rozpoznaje również te postanowienia sądu pierwszej instancji, które nie podlegają zaskarżeniu w drodze zażalenia, a miały wpływ na rozstrzygnięcie sprawy. Według zaś art. 162 k.p.c., strony mogą w toku posiedzenia, a jeżeli nie były obecne, na najbliższym posiedzeniu zwrócić uwagę sądu na uchybienia przepisom postępowania, wnosząc o wpisanie zastrzeżenia do protokołu. Stronie, która zastrzeżenia nie zgłosiła, nie przysługuje prawo powoływania się na takie uchybienia w dalszym toku postępowania, chyba że chodzi o przepisy postępowania, których naruszenie sąd powinien wziąć pod rozwagę z urzędu, albo że strona uprawdopodobni, iż nie zgłosiła zastrzeżeń bez swojej winy. W związku z zarzutem naruszenia art. 380 k.p.c. należy podkreślić, że art. 162 k.p.c. ma odpowiednie zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym (art. 13 § 2 k.p.c.). Wbrew odmiennemu stanowisku skarżącego, nie ma generalnej zasady działania sądu z urzędu w postępowaniu nieprocesowym. Sąd może wszcząć postępowanie nieprocesowe także z urzędu (a więc nie tylko na wniosek) w wypadkach wskazanych w ustawie (art. 506 k.p.c.). Wprawdzie sąd spadku bada z urzędu, kto jest spadkobiercą (art. 670 k.p.c.), nie ma to jednak związku z uchybieniami, które sąd powinien wziąć pod rozwagę z urzędu (art. 162 k.p.c.). Poza tym oddalenie przez Sąd Rejonowy wniosku o dopuszczenie dowodu z akt spraw o ustalenie ojcostwa i zaprzeczenie ojcostwa oraz nierozpoznanie postanowienia w tym zakresie przez Sąd Okręgowy pozostaje bez wpływu na rozstrzygnięcie niniejszej sprawy (art. 380 i art. art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.). Sąd orzekający w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku z oczywistych względów nie może bowiem samodzielnie ustalać pochodzenia Ł. W.

Nie jest trafny zarzut naruszenia art. 1059 pkt 3 k.c. i § 7 ust. 1 pkt 2 rozp. RM. z 1964 r. w związku z art. 24 ust. 3 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin. Dokonana przez Sąd Okręgowy ocena, że Z. W., który od dziecka był niewidomy i utrzymywał się z pracy jako muzyk, był trwale niezdolny do pracy w rozumieniu tych przepisów, jest w pełni prawidłowa. Przeciwna bowiem wykładnia, w wyniku której osoba dotknięta tak poważnym kalectwem nie dziedziczyłaby gospodarstwa rolnego tylko dlatego, że pracowała, w sposób oczywisty naruszałaby poczucie słuszności. Taka ocena jest tym bardziej uzasadniona z tego powodu, że art. 1059 k.c. i przepisy rozp. RM z 1964 r. zostały uznane za niezgodne z art. 64 ust. 1 i 2 w związku z art. 21 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji, chociaż Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 31 stycznia 2001 r., P 4/99 (OTK 2001, nr 1, poz. 5) wyłączył w tym zakresie moc wsteczną swojego orzeczenia.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.